

Móðurmálið hevur eitt stórt felags europeiskt potentiali

- ikki bert í donskum, norskum og svensktum, men eisini í enskum, týskum, sponskum og fronskum máli

Hesi mál hava ikki bert tað latínska basisalfabetið til felags við okkara móðurmálsalfabet, men eisini ein hóp av orðum og hugtøkum – lærd sum leikmannaorð, og sum vit ikki finna í íslenskum

REGIN EIKHÓLM

Longu í Seyðabrævinum frá 1298 skilir fornføroyskt seg frá norrønum og næstu 4-500 árinu mennir føroyska málið seg munnbórið til eitt meiri nútímans samansett skandinaviskt / germanskt mál við mongum innlæntum orðum og hugtøkum bæði frá teimum lærdu málunum, latíni og grískum, og øðrum málum, langt áðrenn vit fingur eitt reelt skriftmál.

Føroyskt og íslenskt ment eftir hvør sínum leisti

Í 1846 valdu V.U. Hammershaimb (1819-1909) et al. í Keypmannahavn at brúka eina innlænta íslenska ortografi/stavseting sum modell til eitt føroyskt skriftmál. Hesin leitur bleiv valdur, tí fonetiska/ljóðskrift modellið hevði ov stóra óvissu. Soleiðis bleiv kjølurin til skriftmálið strektur. Eftir var at tillaga henda kjøl til tað føroyska málið, okkara móðurmál, ið tá hevði ment seg til eitt rímliga sjálvstøðugt og samansett mál.

Íslenskt hevði longu í miðöld eitt vælment skriftmál, ið helt seg til vesturnorrønu røturnar, meðan tað føroyska málið munnbórið og uttan skriftmál menti seg móti og saman við teimum europeisku málunum. Sæð í søguligum høpi er onki löggið í hesum, tí latín, grikst, sanskrit og onnur mál vísa øll aftur til tann sama upprunan, nevniliga indueuropeiskt. Málslig familjubond ganga ikki bara upp og niður, men eisini uppá tvørs, har samskipti er.

Íslenskt við sínum skriftmáli helt fast við sínar vesturnorrønu røtur, og harvið mentist íslenskt og føroyskt eftir hvør sínum leisti, og hesin munur er lættur at ávísar.

Føroyskt og europeiskt felags latínskt basisalfabet

Um vit taka tey í yvirskriftini nevndu europeisku málini: Danskt, norskt (nynorskt og bokmål), svenskt, enskt, týskt, spansk, franskt og føroyskt, so síggja vit, at øll hesi átta málini hava tað latínska basisalfabetið: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z, við íalt 26 bókstavum til felags í teirra respektivu alfabetum. Tey ymisku málini hava so teirra serstavir aftrat. Enskt hevur tó ongan serstavir, meðan vit hava átta serstavir, so móðurmálsalfabet telur 34 stavir, svarandi til tað bókstava-indeks, ið brúkt verður í Móðurmálsorðabókini frá 1998, við J.H.W. Poulsen professara sum formanni í ritstjórnini. Íslenskt fellur púra uttanfyri her við bert 22 basisstavum, og hevur ikki basisstavirnar c, q, w, z við.

Føroyskt og europeisk felagsorð og heitir eru ymisk frá íslenskum

Serliga eru tað orð frá teimum lærdu málunum latíni og grískum, ið ganga aftur í øllum átta málunum. Hesi lærdu orð og hugtøk við upplýsing og vitan flømdu sum fráleið inn á allar lærustovnar í vesturheiminum og bóru eisini upprunasøguna við sær. Mong av hesum gjørdust soleiðis mestsum 'almen ogn' í nevndu europeisku málunum við undantaki av tí íslenska.

Niðanfyri eru nøkur dømir um munin millum felagsorð í hesum átta málunum: donskum, norskum (nynorskt og bokmål), svenskt, enskt, týskum, sponskum, fronskum og føroyskum á aðrari síðuni og íslenskum á hinari síðuni: Felags / Ísl. / Filosofi / Heimspeki; Demokrati / Lýðræði; Politi / Løgreglan; Alfabet / Stafróf; Psykologi / Sálfræði;

Psykiatri / Geðlækningar; Etnologi / Þjóháttfræði; Biologi / Líffræði; Botanik / Grasafræði; Molekyli / Sameind; Farmakologi / Lyfhriafræði; Kemi / Efnafræði; Fysikk / Eðlisfræði; Geografi / Landafræði; Estetik / Fagurfræði; Etik / Siðfræði; Telefon / Sími; Radio / Útvarp; Musikk / Tónlist; Prisma / Strendingur; Matematikk / Stærfræði; Atmosfera / Gufuhvolf; Fokus / Brennipunktur.

Hetta bert fyri at nevna nøkur ítøkilig dømir. Ikki er neyðugt at vera filologur fyri at síggja, at hesi átta europeisku málini vísa til eina aðra tilgongd/menning og grein enn ta íslensku vesturnorrønu greinina, ið kann vera meiri fremmandakend, men sjálvandi finnast eisini líkheitir.

Okkara europeiski málfelagsskapur og ideologiska purisman

Tað er tí bæði löggið og harmuligt, at tað í Føroyum enn er ein lítill ideologiskur puristiskur bólkur, ið ger alt fyri at avskaffa ella burturbeina tey mongu søguriku europeisku felagsorð og hugtøk við altjóða dæmi, sum vit hava í felag við omanfyri nevndu europeisku mál. Tey verða ofta erstattað/ substituerað við søguleys lokal íslensk 'frøðiorð' og hugtøk, sum eru fremmand í føroyskum høpi.

Um V.U. Hammershaimb í 1846 hevði ynskt, at føroyskt skuldi mennast eftir tí íslenska vesturnorrøna lestinum, so hevði hann ikki noyðst við bara at innlænt ta naknu íslensku ortografiina. Men tað gjørdi hann, tí hann ynskti at geva tí føroyska móðurmálinum eitt skriftmál, ið megnaði at endurgeva móðurmálið við tí europeisku menningini, tað nú einaferð hevði fingið.

Tey europeisku felagsorðini hjá

okkum umfata í stóran mun øll fakorð og hugtøk, ið ofta vísa aftur til bæði latín og grikst, ið sum kunnugt eisini hava indueuropeiskar røtur, harav mong av teimum eru meir ella minni global at rokna. Hetta ríkar okkara mál og lættur um samskipti sum heild, tí vit mæta teimum allastaðni, og kunnu brúka tey natúrliga í sambandi við undirvísing bæði í enskum, týskum, fronskum og sponskum í skúlanum. Hetta er eisini reint praktiskt ein fyrimunur, tá hugsað verður um, at 86% av okkum hava EU-pass.

At reflektera upp á íslensk fakorð í føroyskum gevur ongan respons. Tey eru lokal og ikki altjóða orð við eini søguligari menning aftanfyri, eins og vit kenna tað frá latíni og grískum avleiddum orðum. Hesi orð eru nevniliga lætt atkomulig bæði í bókum og á internetinum.

Felags europeiska basisalfabetið skert hóast gamalt í føroyskum

Sjálvt okkara felags europeiska basisalfabet ynskti tannideologiskur puristiskur bólkurin at broyta við at skerja okkara móðurmálsalfabet. Í 2013 eydnaðist so meirilutanum í táverandi Málráði einsæris og uttan debatt at skerja móðurmálsalfabetið við fimm basisstavum, nevniliga: c, q, w, x, z. Henda skerjing av stavraðnum gjørdi 7.000 føroyingar navnleysar á føroyskum, tí so nógvir føroyingar bera navn við onkrum av hesum stavunum í. Beint aftaná í 2014 vísa tvær kanningar (Lóður og Setrið) í Føroyum, at 70% av fólkinum er í móti at skerja móðurmálsalfabetið, tí føroyskt eins og hini europeisku felagsmálini brúka útkoyrdu stavirnar, c, q,

w, x, z, hvønn einasta dag. Hesir fimm stavirnir eru annars eisini at finna í gomlum føroyskum skjølum sum: Seyðabrævið 1298, Húsavíkarbrøvini 1403-05 og x'ð finna vit hjá V.U. Hammershaimb sjálvum.

Ekskluderandi tilgongdin til málið fremmandager og vekir ónøgd millum fólk

At tað er stór ónøgd millum fólk við ekskluderandi tilgongdini til málið er brot úr "bloggur nordlysid.fo", 15.02.2018., hjá Bergur Jacobsen, fyrrverandi prestur, blaðstjóri og landsstýrismaður, eitt gevandi dømi um. Undir yvirskriftini: "Móðurmálskomplex! Móðurmálsmafia?", skrivar hann m.a. "Tað er syrgiligt, at fólk ikki tora at málbera seg skriftliga-á sínnum egna móðurmáli, grundað betonggrammatikarum og cementprosaistum, ið hanga seg meiri í formin enn innihaldi. Hetta terroriserar vanligu føroyingir og gevur honum komplexir, ið fær hann at føla, at málmafian altíð er eftir honum."

Móðurmálið og V.U. Hammershaimb - nú hann stundar móti teimum 200 árunum

Um vit skulu megna at liva upp til slagorðið hjá Málráðnum "ØLL EIGA MÁLIÐ", má annað skinn takast um bak! Vit mugu legalisera og smidliggera okkara bæriliga Móðurmál við øllum tess margfeldi av europeisku felagsrótum eins væl og vesturnorrønu rótum og geva tí Móðurmálsalfabetið aftur. Í hesum globaliseringstíðum kann mann ikki isolera málið, men heldur brúka tað útlandska árinum positivt inkluderandi - í V.U. Hammershaimbs anda!